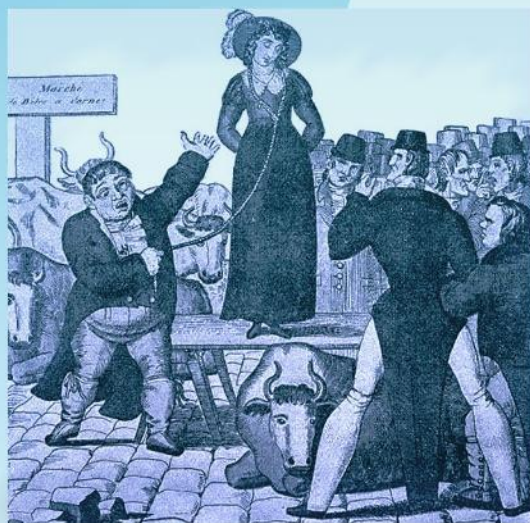

Iulia Andreea MOLDOVAN

Divorțul în tradiția evreiască

Iulia Andreea MOLDOVAN

Divorțul în tradiția evreiască

Lumen

Iași 2008

Iulia Andreea MOLDOVAN
Divorțul în tradiția evreiască

Editura Lumen este acreditată CNCSIS sub nr 003
Volum apărut cu sprijinul Administrației Fondului Cultural
Național din cadrul Ministerului Culturii și Cultelor

Redactor: Morariu Irina Maria

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale:

MOLDOVAN, Iulia Andreea

Divorțul în tradiția evreiască/Iulia Andreea

MOLDOVAN – Ed. a 2 a - Editura Lumen, Iași

Bibliografie

Pag. 120

ISBN- 978-973-166-076-9

347.627.2(=411.16)(498+569.4+100)(091)

Iulia Andreea MOLDOVAN

Divorțul în tradiția evreiască

Lumen

Iași 2008

**Pagin 1 sat
goal inten ionat**

Cuprins:

ARGUMENT	7
CAPITOLUL I. CONCEPȚIA IUDAICĂ DESPRE DIVORȚ ...	9
CAPITOLUL II. EVOLUȚIA DIVORȚULUI ÎN TRADIȚIA EVREIASCĂ: DE LA UN ACT UNILATERAL LA UN ACT RECIPROC.....	15
II.1. Perioada biblică	15
II.2. Perioada celui de-al Doilea Templu (516 BCE-70 CE).....	21
II.3. Perioada Talmudică	26
II.4. Perioada geonică ≈ 600-1050.....	33
II.5. Perioada medievală	36
II.6. Perioada modernă	44
II.6.a. Perioada modernă în Diaspora.....	44
II.6.b. Divorțul în Statul Israel	48
CAPITOLUL III. DIVORȚUL ȘI MODALITĂȚILE PRIN CARE SE OBTINE.....	55
III.1. Divorțul prin acord mutual.....	55
III.2. Divorțul fără consimțământul unuia dintre soți.....	56
III.2.a. Dreptul soțului de a cere divorțul	56
III.2.b. Dreptul soției de a cere divorțul	61
III.3. Divorțul în caz de căsătorie interzisă.....	67
III.4. Ceremonia de “ <i>Halitza</i> ”.....	68
CAPITOLUL IV. “ <i>GET-UL</i> ” ȘI PROCEDURA DE DIVORȚ..	71
CAPITOLUL V. STATUTUL DE “ <i>AGUNAH</i> ” ȘI “ <i>MAMZER</i> ”	85
V.1. “ <i>Agunah</i> ” sau “femeia înlănțuită”	85
V.2. ” <i>Mamzer</i> ”	97

CONCLUZIE.....	101
ANEXE.....	105
Anexa 1	105
Anexa 2	106
Anexa 3	107
Anexa 4.....	108
BIBLIOGRAFIE	109

ARGUMENT

Tema divorțului în tradiția evreiască nu a atras în mod special atenția cercetătorilor până în prezent. De aceea nu avem o varietate de surse care să trateze desfacerea căsătoriei la evrei și aproape tot ce s-a scris până acum poartă semnătura autorilor de origine evreiască. Dacă îți propui să faci o cercetare pe acest subiect în România o să ai surpriza neplăcută de a nu găsi prea multe informații, neputând vorbi de cărți traduse în limba română sau autori români care scriu pe această temă. Desfacerea căsătoriei este o problemă de tradiție, cultură și reflectă mentalitatea poporului evreu care a evoluat și a suferit unele transformări în contextul interacțiunii cu alte civilizații și care a influențat la rândul său popoarele cu care a intrat în contact.

Am ales să tratez acest subiect pentru ca aduce în discuție condiția fragilă a femeii evreice dealungul istoriei și imposibilitatea acestuia de a decide pentru proprii soarta în condițiile existenței actuale a unor reminiscențe de acest gen. Tema face parte din cultura și civilizația unui popor diferit, nu atât pentru că evreii sunt dispersați peste tot în Diaspora ci și din cauză că ei au rămas în mare parte fideli legilor textului Torei. Și aici mă refer la faptul că până și astăzi în Israel și în special în comunitățile evreiești ultraortodoxe, bărbatul este singurul care poate cere și iniția procedura de divorț.

În realizarea studiului am utilizat o varietate de surse, cele care mi-au fost accesibile prin intermediul Bibliotecii de Studii

Iudaice, Cluj-Napoca și în principal volume și articole de pe baze de date, care au permis o cercetare largă și fare granite.

Aș dori să-i amintesc în acest sens pe autorii: Rabinul Schomo Riskin, H.S.Halevy și Irwin H.Haut care s-au ocupat de acest subiect oferindu-mi un real ajutor în elaborarea lucrării.

În cercetare nu m-am axat pe o analiză exhaustivă încercând să dezvolt anumite teme: în principal definirea conceptului de divorț la evrei, o evoluție a divorțului în tradiția evreiască începând cu perioada biblică și până în perioada modernă, care este un proces de la un act unilateral la unul reciproc. Legislația divorțului în statul Israel modern era diferită de jurisdicția pe care o respectau comunitățile din Diaspora. Am tratat motivațiile soților pentru desfacerea casatoriei, conținutul unui „*get*” și procedura de divorț. Aș dori să precizez că lucrarea nu este una juridică care se bazează în special pe legi, ci urmărește o abordare multilaterală care cuprinde mai multe aspecte: istorice, culturale, sociale, demografice. Studiul are o structură riguroasă, organizat în cinci capitole cu subcapitole pentru o mai bună înțelegere a informațiilor și ideilor.

Ca și metode de cercetare am folosit analiza documentelor, versetelor biblice și faptelor și am aplicat analiza cauză-efect, de exemplu urmările soțului recalcitrant sunt „femeia înlănțuită” și în unele cazuri „copilul ilegitim”. „Agunah”, unul dintre subiectele discutate este printre cele mai arzătoare probleme întâmpinate de comunitatea evreiască, în trecut cât și în prezent.

Noutatea acestei lucrări constă în informațiile inedite aduse, fiind o sinteză accesibilă publicului interesat de cultura și civilizația poporului evreu în condițiile cercetării sărăcăcioase în domeniu.

CAPITOLUL I

Concepția iudaică despre divorț

Iudaismul prețuiește frumusețea căsătoriei și a vieții de familie. Nici unei alte valori tradiționale evreiești nu i s-a acordat o asemenea importanță precum uniunii dintre un bărbat și o femeie în căsătorie și statutului de părinte. Cu toate că religia iudaică pune foarte mare accent pe instituția familiei, evreii cu mii de ani în urmă au acceptat posibilitatea ca o relație să eșueze, ca două persoane din motive diferite să nu mai poată rămâne împreună. În acest sens s-a apelat la durerosul și totuși necesarul divorț. Divorțul este procesul legal care are ca scop desfacerea căsătoriei printr-un document scris. Rabinii Talmudului considerau căsătoria un contract sfânt, iar dizolvarea ei un act profan și nelegiuit *“Din pricină că Dumnezeu a fost martor între tine și soția ta din tinerețe, față de care tu ai fost viclean, deși era perechea și femeia legământului tău”* (Mal. 2:14). Iudaismul prețuiește și sanctifică omul, iar când doi soți nu mai pot împărți o relație de dragoste, religia nu vede nimic umilitor și condamnat în încheierea legăturii lor. Foarte semnificative sunt cuvintele din Talmud: *“Când dragostea este puternică un bărbat și o femeie pot să-și facă pat și pe lama unei săbii. Când iubirea slăbește nici un pat de șaiszeci de cubiți¹ nu este destul de mare”²*. Posibilitatea divorțului este în

¹ Cubit este o unitate de măsură a lungimii antică egală cu 45 de cm.

² Daniel B. Syme, *The Jewish Home: A Guide for Jewish Living*, (New York: U.A.H.C. Press, 1998), p. 96.

mod cert însuși refelecția importanței căsătoriei, pentru că această uniune este un angajament total de iubire reciprocă “*De aceea va lăsa omul pe tatăl și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor deveni un singur trup*” (Gen. 2:24)³. Iar dacă această legătură absolută nu se poate realiza, căsătoria își pierde din semnificație. În momentul în care soțul și soția nu mai pot trăi împreună în armonie, pentru că între ei s-au dezvoltat diferențe incorrigibile, Iudaismul tradițional le permite să divorțeze. Este o mare tristețe pentru cuplul care se separă “*Oricine divorțează de soția din tinerețe chiar și altarul varsă lacrimi*” (Git. 90b). Divorțul a fost acceptat ca o realitate a vieții, deși una nefericită, dar este mai bine pentru un cuplu să se despartă decât să rămână împreună într-o stare de permanentă amărăciune și ceartă.

În tradiția evreiască, căsătoria poate fi anulată numai prin moartea unuia dintre parteneri sau printr-un document numit “*get*”⁴. Dacă uniunea dintre soți este realizată printr-un contract legal, atunci această legătură poate fi dizolvată doar printr-un act oficial, anulându-l pe primul. Nu se va începe scrierea “*get-ului*”, doar după ce părțile sunt suficient convinse că este ceea ce doresc. În viața evreiască divorțul este privit ca o ultimă soluție tragică, la care se recurge după încercarea tuturor posibilităților pentru stabilirea armoniei conjugale și pentru reînvierea iubirii și afecțiunii care a existat odată în culpu. Nimic nu este mai relevant în acest caz decât povestea Rabinului Meir și a soției izgonite. După cum spune Talmudul, o anumită femeie asista regulat la lecturile săptămânale a lui Rabbi Meir și din această cauză a ajuns acasă mai târziu decât dorea soțul ei. Într-o stare

³ Sharon Strassfeld și Michael Strassfeld, *The Second Jewish Catalog, (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1976)*, p. 108.

⁴ Get. pl. gittin este termenul ebraic pentru un document de divorț, scris în aramaică, care este înmănat de soț, soției sale cu scopul de a o elibera de angajamentul căsătoriei.

de supărare el a alungat-o de la casa lui și i-a spus să nu se mai întoarcă acasă până nu scuipă în ochii rabinului. Ea a făcut astfel și soțul a luat-o înapoi. Concluzia la care am ajuns după această relatare este că orice efort era făcut pentru reconcilierea cuplului, rabinul suferind o ofensă publică pentru a salva o căsătorie⁵. Dar când orice speranță de vindecare a rupturii a fost pierdută, atunci *“legea divorțului este dată de dragul păcii...și cei care divorțează când trebuie, aduc binele asupra lor, nu rău!”* (Elyahu Kitov)⁶.

În legea evreiască care-și are rădăcinile în Tora numai bărbatul putea iniția divorțul *“...[soțul] îi va scrie un act de despărțire, i-l va înmâna și o va alunga de la casa lui”* (Deut. 24:1). Există diferențe generale de statut la evrei între un bărbat și o femeie, dar aceste puncte sunt mult mai agresive în atitudinile privind căsătoria și divorțul. Tora permite poligamia și interzice ca o femeie să fie căsătorită cu mai mulți bărbați. Rashi afirmă: *“o femeie nu poate să fie soția a doi [bărbați]”* (Kid. 7a), în timp ce soțul poate contracta o a doua căsătorie chiar dacă prima nu a fost dizolvată legal. Este adevărat că prin edictul lui Rabbenu Gershom sec. XI poligamia nu mai este permisă în legea evreiască, dar dacă soțul intră într-o altă căsătorie, este considerată juridic validă *“ex pasto facto”* (Tur, Even ha-Ezer 44). Trebuie precizat faptul că interdicția s-a aplicat doar comunităților askhenazi nu și celor sepharde. În Iudaism termenul adulter se referă la o relație sexuală dintre o femeie căsătorită și orice bărbat care nu este soțul ei, fie căsătorit sau nu. După Lev. 20:10, relația era vinovată de pedeapsa cu moartea pentru ambele părți (în realitate acest lucru nu a mai

⁵ Daniel B. Syme, *op. cit.*, p 96.

⁶ Hayim Halevy Danim, *To Be a Jew: A Guide to Jewish Observance in Contemporary Life*, (New York: Basic Books, 1972), p. 292. Carte on-line. Disponibilă la *questia*, <http://www.questia.com/Index.jsp> . Accesat: 29 martie 2007.

fost permis odata cu trecerea timpului). Relația dintre un bărbat, căsătorit sau nu cu o femeie necăsătorită nu este considerat adulter și nu primește pedeapsa gravă amintită mai sus. Inegalitatea continuă și în cazul divorțului care este un act unilateral al soțului. Bărbatul care dorea despărțirea, divorța de femeia sa cu sau fără motiv, iar aceasta nu putea să facă nimic pentru a-l împiedica, ea fiind alungată și fără voia ei. Dacă avem situația inversă: ea dorea despărțirea și el refuza să-i dea “*get-ul*” atunci soția se afla în imposibilitatea de a se recăsători, fiind numită “femeie înlănțuită”, care nu se va poate elibera de obligațiile căsătoriei. În cazul în care femeia totuși se recăsătorește, ea era considerată adulteră, legătura ei nefiind recunoscută de legea evreiască, iar viitorii copii vor fi numiți ilegiti și vor fi marginalizați de comunitate. Totuși autoritățile rabinice au acționat pentru a ușura strictetea acestor reguli și a echilibra balanța între soți, prin interzicerea unui bărbat să divorțeze de soție fără acordul ei. În plus, Curtea Rabinică poate constrânge un soț să acorde divorțul soției în anumite situații: când acesta este repulsiv din punct de vedere fizic din cauza unei condiții medicale, dacă își încalcă obligațiile conjugale (hrană și îmbrăcăminte) sau dacă există incompatibilitate sexuală. Cu toate progresele înregistrate de-a lungul timpului, divorțul a fost și rămâne o prerogativă a soțului.

Iudaismul susține câteva atitudini de bază privind desfacerea căsătoriei: în primul rând divorțul este un act dintre părțile căsătoriei dat teoretic prin liberă voință. Rolul Curții este doar de a superviza ca lucrurile să fie realizate corect, iar în anumite circumstanțe autoritățile religioase pot forța un divorț. Spre deosebire de unele comunități din Diaspora, unde divorțul este un decret al autorităților juridice, în comunitățile tradiționale evreiești rămâne un act dintre un bărbat și o femeie. Rabinii susțin necesitatea divorțului religios, respingând divorțul civil,

pentru că acesta nu posedă semnificația morală și spirituală pentru a rupe obligația acordată de căsătoria sacră. Religia iudaică nu tratează divorțul ca o procedură oponentă, dimpotrivă, nu se poate realiza doar dacă există consimțământ mutual. Nu este nevoie să se demonstreze că una dintre părți este “vinovată” pentru a fi posibil divorțul, soții nefiind întrebați lucruri personale. Instrumentul esențial al separării este actul de divorț, care se numește “*get*”. Documentul este înmânat de soț, soției sale în procedura de desfacere a casatoriei, în acest moment având loc divorțul proprii-zis. “*Get-ul*” original va fi reținut de Bet Din într-un registru permanent, iar părțile primesc la scurt timp o copie pentru a confirma acțiunea. În ceea ce privește recăsătoria, soției i se cere înainte de acest pas să aștepte 92 de zile pentru ca paternitatea unei posibile sarcini să nu fie pusă sub semnul întrebării⁷. Soțul în schimb poate contracta imediat o a doua căsătorie. Scrierea și înmânarea “*get-ului*” este dependentă de consimțământul soțului “...*el îi va scrie ei un act de divorț*”. Este posibil totuși ca femeia să ceară Curții desfacerea căsătoriei, iar dacă această cerere îi este acceptată, “*Bet Din-ul*” va constrânge soțul să garanteze “*get-ului*”. După autoritățile talmudice este permisă chiar utilizarea forței pentru a consolida constrângerea “*Îl forțează până când spune: îmi dau consimțământul*” (Git. 45a)⁸. În Diaspora unde nu există autonomie evreiască, forțarea nu poate fi invocată, dar se folosesc alte metode cum ar fi informarea șefului comunității de recalcitranta soțului. În Israel au existat cazuri în care soțul a fost amendat sau chiar arestat, dacă Curtea Rabinică era convinsă că bărbatul trebuia să dea divorțul. Totuși dacă bărbatul refuză în continuare garantarea “*get-ului*”, femeia va rămâne căsătorită cu el, neputând face nimic în acest sens. Dobândirea divorțului nu era

⁷ Daniel B. Syme, *op. cit.*, p 97.

⁸ Sharon Strassfeld si Michael Strassfeld, *op. cit.*, p. 97.

avantajoasă nici pentru soț nici pentru soție, astfel bărbatul nu considera separarea o afacere profitabilă din punct de vedere financiar pentru că trebuia să-i plătească “*Ketubbah-ul*” femeii sale și să-i înapoieze zestrea. Oficial prin divorț lua sfârșit obligația soțului de a-și întreține soția, dar era considerată o poruncă (“*mitzvab*”) de a-ți susține soția divorțată mai mult decât un om sărac⁹. Femeia avea mai multe dezavantaje, inclusiv trecerea prin procesul divorțului îi aducea o anumită pată care-i îngreuna contractarea unei alte căsătorii. Avem menționată în Tora interdicția unei divorțate de a se căsători cu un “*koben*”. După înmânarea “*get-ului*” ea trebuie să părăsească locuința conjugală și să se întorcă la casa tatălui său. Explicația este dată de Talmud: “*soțul întâmpină o mai mare greutate de a se muta decât soția*” (Ket. 28a)¹⁰. Copiii de asemenea rămân în custodia soțului sau dacă au o vârstă fragedă locuiesc cu mama o vreme după care se întorc la tată.

Scopul acestei scurte prezentări a fost aflarea răspunsului la întrebările ce este divorțul evreiesc, în ce constă, și care este atitudinea religiei iudaice privind divorțul. După cum am mai spus, Iudaismul nu încurajează separarea dar există situații în care acceptă desfacerea căsătoriei și chiar putem spune îndeamnă cuplul spre acest pas. Voi aminti în acest sens două cazuri care sunt mai importante: dacă soții în timp de 10 ani de la căsătorie nu reușesc să aibă nici un copil, atunci soția este divorțată pentru că scopul căsătoriei este nașterea de copii, în Gen.1:28 Dumnezeu poruncește: “*Creșteți și vă înmulțiți*”. A doua situație: dacă un evreu se căsătorește cu o persoană care nu este de religie iudaică, atunci se încurajează divorțul pentru că este pusă în pericol puritatea religiei și poporului lui Israel. Dacă ar fi să definim divorțul în două cuvinte acesta este un “rău necesar”.

⁹ *Encyclopaedia Judaica*, Vol 6, (Ierusalim: Keter Publishing House, 19??) p. 134.

¹⁰ Ibid.

CAPITOLUL II

Evoluția divorțului în tradiția evreiască: de la un act unilateral la un act reciproc

II.1. Perioada biblică

Legea matrimonială biblică era poligamă adică îi permitea soțului să aibă mai multe soții. În Deut. 24:1 „*Dacă un bărbat își ia o soție*” traducerea corectă din ebraică este „*cumpără mireasa de la tată*”¹¹. Aceeași inegalitate este reflectată și în cadrul divorțului, care este un act unilateral, doar soțul avea dreptul de a desface căsătoria. Femeia se afla într-o ipostază inferioară¹² „*...atrasă vei fi de către bărbatul tău și el te va stăpâni*”(Gen. 3:16). În perioada biblică timpurie, la fel ca și la alte culturi ale Orientului Apropiat, un evreu putea divorța pur și simplu de soție, trimițând-o de la casa lui „*Iar dacă ea în urmă nu-ți va mai plăcea, să-i dai drumul să se*

¹¹ John D. Rayner, *Jewis Religious Law: A Progressive Perspective*, (New York: Berghahn Books, 1998), p. 163. Disponibilă la *questia*. Accesat: 20 martie 2007.

¹² J.P.Lichtenberger, *Divorce: A Social Interpretation*, (New York: Whittlesey House, 1931), p. 46. Disponibilă la *questia*. Accesat: 25 martie 2007.

ducă unde va vrea, dar să n-o vinzi pe argint sau să n-o prefaci în roabă pentru că ai umilit-o” (Deut. 21:14).

Divorțul a fost acceptat ca un fapt stabilit în vechiul Israel, dar nu era des întâlnit, aprobat sau încurajat. Profetul Malachi scrie „*Căci Eu urăsc alungarea femeii, zice Domnul Dumnezeul lui Israel*” (Mal. 2:16)¹³. Dumnezeu urăște divorțul, căsătoria fiind privită ca un ideal permanent. Se folosește frecvent ca model al căsătoriei legătura dintre Dumnezeu și poporul lui Israel „*Iată legământul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel, după zilele acelea, zice Domnul: Voi pune legea mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și eu voi fi Dumnezeu, iar ei îmi vor fi popor*” (Jer. 31:33). Din nefericire nici această legătură nu a fost perfectă și putem vorbi în mod alegoric despre un divorț între Creator și Creație prin Exod. Israelul este iertat în cele din urmă și redevine poporul ales.¹⁴

¹³ Michael Shapira, *Mândria evreiască: 101 tradiții evreiești*, (Oradea: Antet, 1998), p. 154.

¹⁴ Daniel B. Syme, *op. cit.*, p. 93.

Continuarea acestui volum o puteți lectura achiziționând volumul de pe

www.editalumen.ro

www.lumenpublishing.com

sau din librăriile noastre partenere.

ISBN 973-166-076-3

Preț 6 lei+9% TVA

Volum apărut cu sprijinul
Administrației Fondului Cultural Național
din Cadrul
Ministerului Culturii și Cultelor

media **LUMEN**
www.EdituraLumen.com

Conținutul acestui volum nu reprezintă
în mod necesar punctul de vedere al
Editurii Lumen sau al finanțatorilor